

Några vinnare och förlorare i utskärens avifauna

TEXT & FOTO: JORMA TENOVUO

Alfågel (*Clangula clanga*) - alli (fi)

Största delen av de alfåglar som övervintrar i Östersjön häckar i de arktiska delarna av norra Ryssland. De ses som regelbundna och talrika flyttfåglar i utskärgården. I Skärgårdshavet pågår vårflyttningen under april – maj och höstflyttningen från oktober till december. Det finns en liten population med häckande alfåglar i finska Lappland.

Den internationella rödlistan som presenteras av IUCN (Internationella naturvårdsunionen) uppdateras vart fjärde år. Av den nya versionen för 2012 framgår att läget förvärrats för många fågelarter. Det gäller bl a den i Östersjön övervintrande populationen av alfågel där mer än en miljon alfåglar har försvunnit under de senaste 20 åren. Det innebär att arten nu förs in på rödlistan som sårbar.

Klimatuppvärmning i häckningsområdet och miljödegradering i övervintringsområdet (olja, giftiga musslor) ses som möjliga orsaker till minskningen.

Ejder (*Somateria mollissima*) - haahka (fi)

En fjärdedel av hela Europas ejderpopulation häckar i Finland, främst i Skärgårdshavet och runt Åland. Ejdrarna häckar på kobbar och skär i mellan- och i utskärgård, mera sällan i innerskärgård. Under våren anländer ejdrarna i mars-april och redan i juni drar gudingarna iväg för att rugga i danska kustvatten. Trots att ejdern fortsättningsvis är en vanlig art i Skärgårdshavet har populationen halverats under de senaste decennierna, framförallt är ådor och ungar utsatta. Nedgången som gäller alla våra fyra musselätande dykänder (ejder, svärta, alfågel och sjöorre) tycks ha en koppling till förekomsten av musslor och dess kvalitet. Också sjukdomar, vitaminbrist och ökad predation (räv, mink, havsörn etc.) gör sitt till.

Havsörn (*Haliaeetus albicilla*) – merikotka (fi)

Under 1960-70 talet höll havsörnen på att helt försvinna ur vår fauna. Först hade arten följts sedan 1800-talet, under 1960-talet tog miljögifterna över. Tack vare effektiva skyddsåtgärder, bl a genom vinterutfodring, lyckades man rädda havsörnen som nu tillsammans med Bengtskärs fyr pryder logon för Skärgårdshavets nationalpark. Nu återtar havsörnen sina urgamla revir längs kusterna och i skärgårdarna; den årliga ungfågelproduktionen är ca 400. Äter fisk, fåglar och as.

Svärta (*Melanitta fusca*) - pilkkasiipi (fi)

Också svärtan har, liksom andra musselätande dykänder, minskat oroväckande under de senaste decennierna och har nästan helt försvunnit från innerskärgården. I utskärgården finns

ännu en livskraftig population men i den miljön är det svårt för honorna att försvara sina ungar mot havs- och gråtrut. Den sent häckande svärtan är också ett offer för den ökande båtturen; honorna flyger ofta långa sträckor undan båtarna samtidigt som ungarna då lämnas oskyddade för predatorer. Födan består av musslor, kräftdjur och snäckor.

Gravand (*Tadorna tadorna*) – ristisorsa (fi)

Gravanden är en av våra ståtligaste skärgårdsfåglar. Den förekom i Finland under 1800-talet men försvann – för att sedan återkomma under 1960-talet. Sedan dess har den sakta men säkert blivit allmänare. Nuförtiden häckar den längs hela kusten, ända upp till Bottenviken. I Skärgårdshavet hittas den största förekomsten i Korpo södra skärgård. Den huvudsakliga födan utgörs av ryggradslösa djur och växtdelar. Gravanden övervintrar i Danmark och Holland. De är tillbaka i vår skärgård i mars – april.

Tordmule (*Alca torda*) – ruokki (fi)

Tordmulen är en alkfågel som bl a hittas på stora fågelberg i norra Atlanten. Hos oss häckar den i några kolonier längs våra kuster. Den hittas ute på trädslösa skär i utskärgården där den lägger ett endaste ägg inne i stenrummel eller under klippskrevor. Den har försvunnit från många häckningsskär pga av predation från vildmink. Tordmulen lever uteslutande på fisk och kan dyka ner ända till tio meters djup.

Svarthakedopping (*Podiceps auritus*) - musta-kurkku-uikku (fi)

Svarthakedoppingen är en vacker liten sjöfågel som flyttat ut till skärgården i takt med Skärgårdshavets eutrofiering. Till och med i utskärgårdens arkipelager hittas denna dopping idag, tidigare de i grunda näringsrika slättsjöar i södra halvan av Finland. Liksom andra doppingar byggs ett flytande bo som ofta förstörs av högvatten och stora vågor vid hårt väder. Huvudsaklig föda består av insekter och skaldjur. Svarthakedoppingen anländer till skärgården i månadsskiftet april – maj och flyttar bort i juli – augusti. ♦

Artikelförfattaren

Jorma Tenovuo (f 1949) är professor emeritus, ornitolog och naturfotograf bosatt på Utö sen 2006. Han har en halvsekel lång erfarenhet av skärgårdsnatur med Enskär, Vänö, Jurmo, Bengskär, Kylmäpihlaja och Utö som favoritställen. På Utö sysslar han med fågeltaxeringar och –fotografering.

Adress: 21740 UTÖ
e-post: jorma.tenovuo@utu.fi